www.turkishstudies.net/education

Turkish Studies - Educational Sciences

eISSN: 2667-5609

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Değer Algısı ve Değerler Hiyerarşisi

The Value Perception and the Values Hierarchy of Special Education Teachers

Tuğrul Külünkoğlu*

Abstract: Special education students are individuals with special needs. They are individuals who have problems adapting to their environment due to these needs. It is a known fact that the values of the individual are a significant factor in the individual's adaptation to the environment. Values become a part of an individual's personality by guiding the individual's behaviors. Beside the family, teachers also play an important role in acquiring values. This research was conducted within descriptive research to reveal the values hierarchy of special education teachers together with their reasons. It was attempted to find out the value perceptions of the special education teachers, their values, the reasons why they adopt these values, the values they want to teach their students and why they want to teach them. The study group of the research is comprised of 23 teachers in Giresun Special Education Secondary School affiliated to the Ministry of National Education in the central district of Giresun Province. The participants of the research were specified according to the purpose sampling method. Descriptive research was used in the study. The findings were obtained via an interview form that consisted of semi-structured questions. The interview form was prepared by the researcher upon a literature review on the subject and getting the expert opinion. The descriptive analysis technique was used to analyze the data. The data were summarized and described under the themes of "social perspective" and "individual perspective". It was attempted to interpret and explain why teachers gave importance to certain values. The values the teachers wanted to teach students and their reasoning were determined and interpreted. Moreover, direct quotations were stated to reflect some striking examples of participants' ideas. The contributions of the research to the field come into prominence when it is assumed that the values of the special education teachers can make it easy or difficult for special education students to adapt to the society.

Structured Abstract: Introduction: Special education students are individuals with special needs. They are individuals who have problems adapting to their environment due to these needs. It is a known fact that the values of the individual are a significant factor in the individual's adaptation to the environment. Values become a part of an individual's personality by guiding the individual's behaviors. Beside the family, teachers also play an important role in acquiring values.

The Aim of the Study: This research was conducted within descriptive research to reveal the values hierarchy of special education teachers together with their reasons. It was attempted to find out the value perceptions of the special education teachers, their values, the reasons why they adopt these values, the values they want to teach their students and why they want to teach them. The contributions of the research to the

*Öğr. Gör. Dr. Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü
Dr. Lecturer, Giresun University, Faculty of Education, Department of Social Studies Teaching
ORCID 0000-0002-7406-1477
tugrul.kulunkoglu@giresun.edu.tr

Cite as/ Atıf: Külünkoğlu, T. (2020). Özel eğitim öğretmenlerinin değer algısı ve değerler hiyerarşisi. *Turkish Studies - Education*, 15(4), 2771-2784. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.42181>

Received/Geliş: 17 March/Mart 2020

Accepted/Kabul: 27 August/Ağustos 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 August/Ağustos 2020

CC BY-NC 4.0

field come into prominence when it is assumed that the values of the special education teachers can make it easy or difficult for special education students to adapt to the society.

Method

1. Method of the Research: Descriptive research was used in the study. The findings were obtained via an interview form that consisted of semi-structured questions. The interview form was prepared by the researcher upon a literature review on the subject and getting the expert opinion. The descriptive analysis technique was used to analyze the data.

2. Universe and Sampling: The study group of the research is comprised of 23 teachers in Giresun Special Education Secondary School affiliated to the Ministry of National Education in the central district of Giresun Province. The participants of the research were specified according to the purpose sampling method.

3. Data Collection and Analysis: The data were summarized and described under the themes of "social perspective" and "individual perspective". It was attempted to interpret and explain why teachers gave importance to certain values. The values the teachers wanted to teach students and their reasoning were determined and interpreted. Moreover, direct quotations were stated to reflect some striking examples of participants' ideas. Regarding the concept of value, the teachers, who evaluated the concept of value from an individual perspective, referred to the value of the behaviors, which the individual gives importance to in life, for him/her, what the individual spends time on, with whom he/she spends time, and the necessity of something for the individual.

Findings and Comments: The teachers, who evaluated the concept of value from a social perspective, expressed that they were created by the society and learned in society, and they are rules that enable the individuals in a society to approach each other with tolerance and to live together in peace. As understood from the statements, the participant teachers want the students in the school to live in peace. It has been revealed that the values that teachers attach the highest importance to are the values of "caring for the family unity", "respect" and "honesty", and the values of "sensitivity, aesthetics, and savings" are not among the top three values that teachers attach importance to. The values of "love", "independence" and "honesty" have been found to be the most significant values that teachers want to teach special education students, however, they do not consider the values of "sensitivity, aesthetics, industriousness, saving, justice, peace and being scientific" are among the values that should be taught to special education students. The contributions of the research to the field come into prominence when it is assumed that the values of the special education teachers can make it easy or difficult for special education students to adapt to the society. When perceptions of teachers regarding the concept of value are examined, 13 of the 23 teachers evaluated the concept of value from an individual perspective, while 10 teachers evaluated this concept from a social perspective. These remarks reveal that teachers create their own values in their inner worlds. The top three values that teachers consider to be the most important are "family unity, justice, and respect". These values are followed by "respect, honesty, and patriotism" and the values of "integrity, patriotism, freedom, and benevolence" come in third place. In other words, the values that teachers attach the highest importance to are "family unity, justice, and respect" whereas the values they attach the least importance to are "solidarity and scientific quality". We ascertain that teachers do not give any importance to the values of "sensitivity, aesthetics, and savings" from among the values taught in the Social Studies Curriculum. When the reasons why teachers feel most concerned about the family unity are evaluated, teachers give reasons such as 'education starts in the family', values can be taught to individuals from a young age, the family is the most important value, and a family member can regard others and adopt all values in the same way. Taking into account that special education students have special needs and individuals who can meet such special needs are their families, this result is considered to be ordinary. Since teachers constantly spend time with special education students, they may have understood the value of family unity when they compare the situation in their own families or they may even empathize. The study shows that the most important values that teachers want special education students to learn are "love," "independence" and "integrity." 14 of the 23 teachers, who participated in the study, believe that "love" should be the primary value to be taught to special education students. Teachers think that these values should be followed by "respect, love, and honesty" and that the values of "benevolence, respect, and responsibility" should come in the third place. In total, teachers think the primary values to be taught should be "love," "respect" and "honesty." However, it is a noteworthy finding that teachers believe that the value of "giving importance to family unity," which is the most important value for teachers, requires minimum effort to teach special education students. The study reveals that teachers do not include "sensitivity, aesthetics, hard work,

savings, justice, peace, and scientific quality" in the values that should be taught to special education students in the scope of the Social Studies Curriculum. Teachers contemplate that the primary value that needs to be taught to special education students is "love." When the study asks teachers why they want to teach the value of "love", they set forth reasons such as 'an individual who knows love will be successful in life', 'establish good relationships with other people' and 'love the world and other people'. These answers and the number of frequencies for the value of "love" (19 of 69 frequencies in total) show that teachers approach special education students with love. Special education students need love more than other individuals because of their special circumstances. Their teachers, who understand and recognize their situation best, believe that the most important value to be taught to them is "love." Teachers state the value of respect should be taught in the second place. When the study asks them why they want to teach "respect," teachers reply that respectful people may have a healthy relationship with their environment and know how to treat adults and minors. As it may be deduced from the answers provided by the teachers, the problem of compliance with other individuals that special education students suffer from originates from the lack of respect. Respect is a prerequisite for establishing happy and healthy relationships. Therefore, teachers think that the value of "respect" should be taught to students. The study shows that the third value that should be taught to special education students is honesty, based on the opinions of the teachers. When the reasons why honesty should be taught are examined, 'honest people are reliable' and 'honesty makes life easier' come to the fore.

Conclusion and Suggestions: According to the results of the study, special education students should be taught values such as love, respect, honesty, preserving family unity, benevolence, and responsibility through the values education practices in special education schools. Teachers and families of the students should increase their awareness that having these values will facilitate the adaptation of special education students to society. One of the roles of teachers in training students with special needs is to tailor the teaching methods used by them. Learning through role models is the pivotal method among these teaching methods. Teachers should first individually display the positive behaviors they want to teach in the classroom. Teachers should use positive expressions such as "please," "thank you" and "sorry" in the classroom more frequently when people, especially students, are around them. They should set good examples for their students. They should organize activities to improve the skills of students to use such expressions more frequently. Further studies are required to evaluate the effectiveness of special education teachers. The study is limited to teachers. Further studies should be conducted to define the value hierarchy of the families of special education students.

Keywords: Education, Teacher, Value, Student, Hierarchy.

Öz: Özel eğitim öğrencileri, özel gereksinimleri olan bireylerdir. Bu gereksinimlerinden dolayı çevrelerine karşı uyum sorunu yaşamaktadırlar. Bireyin sahip olduğu değerler, bireyin çevreye uyum sağlamasında önemli bir etken olduğu bilinen bir gerçektir. Değerler bireyin davranışlarını yönlendirerek bireyin kişiliğinin bir parçası olmaktadır. Değerlerin kazanılmasında ailenin yanında öğretmenler de önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu araştırma özel eğitim öğretmenlerinin değer algısını ve değerler hiyerarşisini nedenleri ile birlikte ortaya çıkarabilmek için betimsel tarama yöntemi ile yapılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin değer algıları, hangi değerlere sahip oldukları, neden bu değerleri benimsedikleri, öğrencilerine hangi değerleri, hangi gerekçelerle öğretmek istedikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, Giresun İli Merkez ilçede Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Giresun Özel Eğitim Ortaokulu'ndaki 23 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Araştırmada betimsel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bulgular, yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu ile elde edilmiştir. Görüşme formu, konu hakkında literatür taraması yapıp uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Veriler "toplumsal bakış" ve bireysel bakış" temaları altında özetlenip betimlenmiştir. Öğretmenlerin hangi değerlere neden önem verdikleri yorumlanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Öğretmenlerin öğrencilere hangi değerleri öğretmek istedikleri nedenleri ile birlikte tespit edilip yorumlanmıştır. Ayrıca katılımcıların düşüncelerinden olan bazı çarpıcı örnekleri yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin sahip olduğu değerlerin, özel eğitim öğrencilerinin topluma uyum sağlamasını kolaylaştırabileceği ya da zorlaştırabileceği düşünüldüğünde araştırmanın alana sağlayacağı katkılar ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretmen, Değer, Öğrenci, Hiyerarşi

Giriş

Özel gereksinimli bireylerin özel durumlarından dolayı topluma uyum sorunu yaşadıkları bilinen bir gerçektir. Özel eğitimin en önemli amaçlarından bir tanesi özel gereksinimli öğrencilerin topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmaktır. Özel eğitim, özel gereksinimleri olan bireylere özel olarak yapılan okullarda, özel olarak yetiştirilen uzmanlar tarafından yapılan amaçlı bir müdahaledir. Başarılı bir müdahale, yetersizliği olan bireyin öğrenme ortamına, okul ve topluma etkin katılımını sağlamalı, o engellerden bireyi korumalı ya da engellerin üstesinden gelmesine olanak sağlamalıdır (Heward'dan akt. Özgür, 2017:12). Özel eğitimin temel ilkeleri ve amaçları bu doğrultuda düzenlenmelidir.

Özel eğitimin temel ilkeleri madde 5-ç “özel eğitim hizmetlerinin özel eğitim ihtiyacı olan bireyleri sosyal ve fiziki çevrelerinden mümkün olduğu kadar ayırmadan, toplumla etkileşim ve karşılıklı uyum sağlama sürecini kapsayacak şekilde planlanıp yürütülmesi”, Özel eğitim hizmetlerinin amaçları ise madde 6 “Türk milli eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri esas alınarak; özel eğitim ihtiyaçları olan bireylerin eğitim ihtiyaçları, yeterlilikleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kapasitelerini en üst düzeyde kullanmaları, üst öğrenimine, meslek hayatına ve toplumsal yaşama hazırlanmalarını amaçlar” (www.orgm.meb.gov.tr) şeklindedir.

Temel ilkeler ve amaçlar çerçevesinde özel eğitim öğrencilerini hayata hazırlamak özel eğitim öğretmenlerinin görevidir. Özel eğitim öğretmenliği sabır ve umutlu olmayı gerektiren bir meslektir (Hallahan & Kaufman'dan akt. Kaya, 2014:34). Özel eğitim öğretmenleri bu nedenle öğrencilerinin gelişimlerinin çok yavaş olabileceğini ve bazen bir tek kelime öğretmek için ayların geçebileceğini göz önünde bulundurmalıdırlar (Kaya, 2014:34). Öğretmen niteliğinin öğrencilerin başarısında diğer etmenlerden çok daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin eğitimi ile öğrenci başarısı arasında olumlu bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler. Öğretmen niteliğinin yükselmesi özel eğitimin hedefi olan özel gereksinimli bireylerin bağımsızlaşmasına katkıda bulunmaktadır (deBettencourt & Howard, 2015; Brownell, Ross, Colon & McCallum, 2005'den akt. Sola Özgüç, 2019:764). Bu noktada özel eğitim öğretmenlerine büyük görev düşmektedir. Çünkü özel eğitim öğretmenlerinin değer yargıları ve davranışları öğrencileri etkilemektedir. Özel eğitim öğretmenleri yaptıkları her davranışın öğrencileri tarafından taklit edilerek öğrencilerinin davranışına dönüşebileceğini unutmamalıdırlar.

Davranış değiştirme ve kazandırma kuramlarından birisi de sosyal öğrenme kuramıdır. Taklit yoluyla öğrenme biçimi olan sosyal öğrenme, bireylerin çevredekilerin hareketlerine, etrafında olup biten olaylara bakarak yeni bilgiler öğrenmesidir. Bir öğrencinin öğretmenin nasıl yaptığına bakarak, dikiş makinesini kullanmayı öğrenmesi gözlem yoluyla öğrenmeye örnektir (Gürgen, 2007:129). Özel eğitime gereksinimi olan çocuklardan yapılması istenilen davranışı öncelikle öğretmenin model olarak kendisi yapmalıdır (Özkes, 2015:9). Aynı şekilde öğretmenlerin değer yargıları da sosyal öğrenme yoluyla öğrencilerinin değer yargılarını oluşturabilir. Öğretmen öğrencisine sevgi ile yaklaşır, onu sevdiğini öğrencisine hissettirebilirse öğrenci sevgi değerini öğrenecek ve etrafındaki kişilere de sevgi ile yaklaşabilecektir. Bu öğrenme şekli diğer değerleri öğrenme ve öğrencinin hayatına yansıtması ile de ilgilidir.

Değer yargıları insanların topluma uyum sağlamasında önemli bir yere sahiptir. Günümüzde sevgi, saygı, adalet, doğruluk, iyilik gibi değerlere toplumda eskisi kadar önem verilmemeye başlanmıştır. Tutarlı yani istedik davranışlar gösterenlere eskisi kadar saygı gösterilmemektedir. Sözünde durmak, birisine sevgi göstermek, içten davranmak, yardım etmek, istenmedik davranışlar olarak kabul edilebilmektedir (Sönmez, 1994:113). Değerler hızla yozlaşmakta, iyinin yerini kötü almaktadır. Bu yüzden toplumlarda huzursuzluk artmakta, insanlar birbirinden uzaklaşmaktadır. Çünkü davranışlar ayna karşısındaki insan gibidir. Siz insanlara nasıl davranırsanız insanlar da size öyle davranır. Siz insanlara gülümser iseniz onlar da size gülümser, siz insanlara somurtkan bir ifade ile bakarsanız onlar da size öyle bakarlar.

Değerlerin bireysel özellikleri olduğu kadar toplumsal özellikleri de vardır. Değer, insanı insan yapan özelliklere sahip olan ve insanı diğer canlılardan ayıran temel özellikleri içinde barındıran ve insanların davranışlarına yön veren inançlar bütünüdür (Ulusoy & Dilmaç, 2015:16). Rokeach'a göre değerler, bireyi sosyal konularda belirli bir duruş sergilemeye yöneltir ve bireyin kendisini ifade etmesine yardım eder. Psikoanalitik anlamda, kişisel veya sosyal olarak kabul edilemez nitelikteki tutum, inanç ve davranışların nasıl rasyonalize edileceği konusunda yol gösterir (Rokeach'den akt. Çalışkur, 2010:13). Değerler sayesinde bireylerin sosyal becerileri artar ya da azalır. Bu durum özel eğitim öğrencileri içinde geçerlidir. Özel eğitim öğrencilerinin yaptıkları davranışları, onların sahip oldukları değerlerin yönlendirdiği unutulmamalıdır.

Yapılan bir çok araştırmada (Beckman & Kohl, 1987; Guralnick & Groom, 1987; Sabornie & Beard, 1990; Guralnick, 1990; Ciechalski, 1995, O'Neill, 1997; Snell & Janney, 2000'den akt Gülyüz, 2009:16) özel eğitim öğrencilerinin sosyal becerilerinin ve iletişim becerilerinin sınırlı olduğu, bu yüzden akranları, aileleri, öğretmenleri ve diğerleriyle sosyal problemler yaşadıkları, topluma uyum sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir. Özel gereksinimi olan birey, yaşamının birçok alanında kısıtlama ve engellerle karşılaşmaktadır. Özel gereksinimi olan birey ve aileleri hem bu özel gereksinimden dolayı hem de toplumun bu gereksinimleri göz ardı etmesinden dolayı yaşamlarının her alanında dezavantajlı konumda bulunmaktadırlar (Yüksel & Tanrıverdi, 2019). Toplumsallaşmaya başladıkları çocukluklarından itibaren bütün hayatları boyunca, toplum onlara diğer insanlardan farklı davranmaktadır. Sokakta oyun oynarken, markette alışveriş yaparken, seyahat ederken, sinemada, kafeteryada bu farklılığın getirmiş olduğu zorlukları her zaman hissetmekte ve yaşamaktadırlar.

Bu çocuklara sunulan özel ve genel yaklaşımların amacı, onların özel gereksinimlerinden dolayı yaşamını sürdürmede başkalarına olan bağımlılığı azaltmak ya da tamamıyla ortadan kaldırmaktır. Devamında bu bireylerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi yani toplumsallaşması için onlara gerekli becerileri kazandırmaktır (Metin, 2018).

Eğer, özel eğitim öğrencileri topluma uyum sorunu yaşıyorsa; değerlerin topluma uyum sürecinde önemli bir rol oynadığı kabul ediliyorsa; değerleri öğrencilere kazandırmada öğretmenlerin sahip olduğu değerler etki ediyorsa; o zaman, özel eğitim öğretmenlerinin sahip olduğu değerlerin, özel eğitim öğrencilerinin topluma uyum sağlamasını kolaylaştırabileceği ya da zorlaştırabileceği rahatlıkla söylenebilir. Bu araştırma özel eğitim öğretmenlerinin sahip oldukları değerlerin hangileri olduğunu ve öğretmenlerin bu değerlere neden önem verdiklerini tespit etmesi açısından önemlidir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma özel eğitim öğretmenlerinin değerler hiyerarşisini nedenleri ile birlikte ortaya çıkarabilmek için betimsel tarama yöntemi ile yapılmıştır. Betimsel tarama yöntemi yaşayanların, halihazırda var olanların, yaşananların ne olduğunun betimlenip açıklanarak ortaya konulması olarak ele alınabilir (Sönmez & Alacapınar, 2016:47). Bulgular, yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu ile elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmede görüşmeci, kapsam ile ilgili başlıkların kontrol listesini, varsayılan ifadeleri ve soruların sırasını sunan bir görüşme rehberine sahiptir (Robson, 2015:347). Görüşme formu, konu hakkında literatür taraması yapıp uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Giresun İli Merkez ilçede Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Giresun Özel Eğitim Ortaokulu'ndaki 23 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yönteminin seçimindeki ilke, tipiklik ya da ilgilenilen konuya göre araştırmacının karar vermesidir (Robson, 2015:337). Çalışmada

gizlilik ve gönüllük temel alındığından dolayı katılımcıların isimleri açıklanmamış, Ö1, Ö2, Ö3, ... şeklinde kodlar kullanılmıştır. Tablo 1. de öğretmenlerin demografik özelliklerine yer verilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Özellikler	Grup	N
Cinsiyet	Kadın	15
	Erkek	8
Yaş	20-30	4
	30-40	11
	40-50	4
	50 +	4
Mesleki kıdem	0-5 yıl	4
	5-10 yıl	4
	10-15 yıl	5
	15-20 yıl	4
	20-25 yıl	2
	25 + yıl	4

Verilerin Analizi

Öğretmenlerden elde edilen bilgiler nitel veri analizi yöntemlerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir, düzenlenir, sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra betimlenen bu betimlemeler neden-sonuç ilişkisi içinde açıklanır ve yorumlanır (Yıldırım & Şimşek, 2016:239). Araştırmada, araştırmaya katılan öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3,...kodları kullanılmıştır. Veriler “toplumsal bakış” ve bireysel bakış” temaları altında özetlenip betimlenmiştir. Ayrıca katılımcıların düşüncelerinden olan bazı çarpıcı örnekleri yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Öğretmenlerin “Değer” Kavramına Yönelik Algılarına İlişkin Bulgular

Araştırmanın ana teması “değer” kavramı olduğu için araştırmaya katılan öğretmenlerin değer kavramına yönelik algılarını belirlemek amacıyla öğretmenlere “Sizce değer ne demektir? Kısaca açıklayınız?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri cevaplar “bireysel bakış” ve “toplumsal bakış” olarak iki ana temada analiz edilmiştir. Toplam 23 öğretmenin 13 tanesi değer kavramını bireysel bir kavram olarak değerlendirirken 10 tanesi toplumsal bir kavram olarak değerlendirmiştir.

“Değer” kavramını bireysel bakış açısından değerlendiren öğretmenler; değeri bireylerin yaşamında önem verdiği unsurlar, herhangi bir şeyin birey için gerekliliğinin ölçütü, hayatında zaman ayırdığı kişiler ve durumlar olarak nitelendirmişlerdir. Bazı örnek cevaplar şunlardır:

Ö 1 : “Herkesin kendine göre önem verdiği davranışlar vardır. Bu davranışlar benim için değerlidir.”

Ö 10 : “Bireyin kendine ve etrafındakilere ayırdığı zaman ve davranış biçimidir.”

Ö 13 : “İnsan hayatına önemli derecede yol gösteren değişkendir.”

Ö 17 : “Herhangi bir şeyin gerekliliğini önemini belirten ölçüt.”

Ö 18 : “İnsanlar tarafından önemli sayılan durum, yaşam biçimi kültürü gibi durumlar.”

“Değer” kavramını toplumsal bir kavram olarak değerlendiren öğretmenlerin cevapları incelendiğinde; öğretmenler tarafından değerlerin toplumun huzurlu ve uyum içinde bir arada yaşaması için gerekli olan kurallar; toplum tarafından oluşturulan ve toplumdan öğrenilen normlar; sevgi, saygı, ait olma duygusu, hoşgörü gibi duygular olarak anlaşıldığı tespit edilmiştir. Bu konudaki örnek öğretmen cevapları şu şekildedir:

Ö 2 : “Toplumun sahip olduğu hoşgörü, sevgi, saygı, adalet, v.b. gibi özelliklerdir.”

Ö 4 : “Yaşadığımız toplumda insanların birbirine anlayışdır.”

Ö 5 : “Toplumda herkes tarafından kabul edilen davranışlar topluluğudur.”

Ö 11 : “Kişinin yaşamış olduğu toplum içerisinde edinmiş olduğu duygular.”

Ö 15 : “Ait olma duygusu, sevgi, saygı, hoşgörü, sadakat, özgüvenli olma gibi ahlaki ve psikolojik duygular.”

Ö 16 : “Toplum tarafından benimsenen ve topluma uyum için gerekli yargılardır.”

Ö 20 : “Toplumlari bir arada tutan, ortak yaşam alanlarında bireylerin kendi sınırlari içerisinde özgün olarak yaşaması için oluşan bireyin içselleştirdiği davranışlardır.”

Ö 21 : “Toplumların ve onu oluşturan insanların yaşam normlarıdır.”

Öğretmenlerin Değer Sıralamasına Ait Bulgular

Öğretmenlerin en çok önem verdikleri ilk üç değeri tespit etmek amacıyla, öğretmenlere sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler bir tablo olarak gösterilmiş ve bu değerlerden kendileri için öncelikli olan üç değeri önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir. Öğretmenlere cevaplarını yazmadan önce tabloyu incelemeleri ve yazacakları cevabın nedenini düşünmeleri için süre tanınmıştır. Tablo 2'de öğretmenlerin en çok önem verdikleri ilk üç değerine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 2: Öğretmenlerin En Çok Önem Verdikleri İlk Üç Değeri

Değerler	1. değer	2. değer	3. değer	Toplam
Aile birliğine önem verme	7	1	2	10
Adalet	6	2	1	9
Saygı	3	4	2	9
Sevgi	2	-	1	3
Bağımsızlık	2	2	1	5
Dürüstlük	1	3	4	8
Vatanseverlik	1	3	4	8
Eşitlik	1	1	1	3
Çalışkanlık	-	1	1	2
Sorumluluk	-	2	-	2
Dayanışma	-	1	-	1
Özgürlük	-	-	3	3
Yardımseverlik	-	-	3	3
Barış	-	2	-	2
Bilimsellik	-	1	-	1
Duyarlılık	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-
Tasarruf	-	-	-	-

Tablo 2'ye göre öğretmenlerin en çok önem verdikleri ilk üç değer arasında "aile birliğine önem verme, adalet ve saygı" değerleri gelmektedir. Öğretmenlerin ikinci sırada en çok önem verdikleri değerler "saygı, dürüstlük ve vatanseverlik" olurken, üçüncü sırada "dürüstlük, vatanseverlik, özgürlük ve yardımseverlik" değerlerine önem verdikleri görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin toplamda en çok önem verdikleri değerler "aile birliğine önem verme, adalet ve saygı olurken" en az önem verdikleri değerler ise "dayanışma ve bilimsellik"tir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bulunan değerlerden "duyarlılık, estetik, ve tasarruf" değerlerinin ise öğretmenlerin en çok önem verdikleri ilk üç değer arasında olmadığı görülmüştür.

Öğretmenlerin en çok önemsedikleri aile birliğine önem verme değerinin nedenlerine bakıldığında; eğitimin ailede başladığı, değerlerin bireylere küçük yaşta öğretilbileceği, ailenin en önemli değer olduğu ve ailesine bağlı bir insanın bütün değerleri benimseyebileceği gibi nedenleri belirtmişlerdir. Bazı örnek öğretmen cevapları şunlardır:

Ö 1 . *"Ailenin verdiği ahlakı, hiç kimse veremez. Her şeyi çocuk ailede öğrenir. Aile birliği sağlanmayan ailelerde çocuklar hiçbir davranışı alamazlar."*

Ö 16 . *"Ailede verilen dürüstlük, sorumluluk ve saygı gibi insani değerler, küçük yaşta verilince daha sonra bu ailede yetişen bireyin toplumun kalkınması ve yargılarında refah seviyesini yükseltir."*

Ö 17 . *"Bu kavramın önemini bilen bir insan etrafındaki insanlara karşı daha saygı duyan olur. Sonuçta onların da bir ailesinin olduğunu düşünür."*

Öğretmenlerin ikinci derecede önem verdikleri değer olan adalet değerine öğretmenlerin neden önem verdikleri incelendiğinde; toplumda huzur olması için, insanların daha güvenli bir şekilde bir arada yaşayabilmesi için, toplumda karmaşa olmaması için adalet değerini insanların benimsemesi gerektiği gibi nedenler belirttikleri tespit edilmiştir. Öğretmenlerin adalet değeriyle ilgili düşüncelerinden örnek cevapları şu şekildedir.

Ö 14 : *"Adaletin olmadığı yerde huzur olmaz."*

Ö 15 : *"Adaletli olmak, toplumda huzurlu, rahat yaşamayı temsil eder. Güvende olmayı temsil eder."*

Ö 18 : *"Adalet olmadan insanların bir arada yaşayamayacağını düşünüyorum."*

Ö 22 : *"Adalet olmayan toplumlarda karmaşa olur."*

Öğretmenlerin en çok önem verdikleri değer sıralamasında üçüncü sırada saygı değeri gelmektedir. Öğretmenlerin saygı değerini neden önemsedikleri incelendiğinde; öğretmenler kişinin öncelikle kendisine sonra topluma saygı duyulması gerektiğine, bireylerin birbirlerine saygılı olduğu toplumlarda çatışmaların olmayacağına ve toplumun daha duyarlı olacağına inandıkları gibi nedenler öne sürmüşlerdir. Bu konudaki öğretmen cevapları şu şekildedir.

Ö 9 : *"Öncelikle kendimize ve çevremizdeki insanlara saygı duyarsak toplumun daha duyarlı olacağını düşünüyorum."*

Ö 16 : *"Çünkü insanlar öncelikle birbirlerinin duygu ve düşüncelerine saygı göstermeli ki toplumda çatışmalar, yıkımlar oluşmamalıdır."*

Ö 17 : *"Önce kişi kendine değer vermeli, saygı duymalı ki kendine saygı duyan bir insan etrafına da bu özeni gösterir."*

Ö 21 : *"Karşılıklı saygının olmadığı toplumlarda kutuplaşmalar başlar. İnsanlar karpuz dilimleri gibi ayrışır."*

Öğretmenlerin Özel Eğitim Öğrencilerine Öğretmek İstedikleri Değerlere Ait Bulgular Ve Yorumlar

Öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri ilk üç değeri tespit etmek amacıyla, öğretmenlere sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler bir tablo olarak gösterilmiş ve bu değerlerden özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri ilk üç değeri önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir. Öğretmenlere cevaplarını yazmadan önce tabloyu incelemeleri ve yazacakları cevabın nedenini düşünmeleri için süre tanınmıştır. Tablo 3'de öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri ilk üç değere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 3: Öğretmenlerin Özel Eğitim Öğrencilerine Öğretmek İstedikleri İlk Üç Değer

Değerler	1. değer	2. değer	3. değer	Toplam
Sevgi	14	5	-	19
Bağımsızlık	3	-	1	4
Dürüstlük	2	4	1	7
Dayanışma	2	1	1	4
Yardımseverlik	1	1	5	7
Saygı	1	8	5	14
Eşitlik	-	3	1	4
Sorumluluk	-	1	4	5
Vatanseverlik	-	-	2	2
Özgürlük	-	-	2	2
Aile birliğine önem verme	-	-	1	1
Duyarlılık	-	-	-	-
Estetik	-	-	-	-
Çalışkanlık	-	-	-	-
Tasarruf	-	-	-	-
Adalet	-	-	-	-
Barış	-	-	-	-
Bilimsellik	-	-	-	-

Tablo 3'e göre öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri değerler arasında en çok tercih edilen ilk üç değer "sevgi", "bağımsızlık" ve "dürüstlük" değerleri olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan 23 öğretmenden 14 tanesi "sevgi" değerinin özel eğitim öğrencilerine birinci sırada öğretilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Öğretmenler ikinci sırada en çok öğretilmesi gereken değer olarak "saygı" değerini görürken üçüncü sırada "yardımseverlik, saygı" değerlerinin öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Toplamda ise "sevgi", "saygı", "yardımseverlik" ve "dürüstlük" değerleri olduğu görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin en çok önem verdikleri değer olan "aile birliğine önem verme" değerinin, öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretilmesi gereken değerler içinde en az öğretilmesi gereken değer olarak belirtilmesi dikkat çekici bir bulgudur. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda bulunan değerlerden "duyarlılık, estetik, çalışkanlık, tasarruf, adalet, barış ve bilimsellik" değerlerini ise özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri ilk üç değer olarak sıralamadıkları görülmüştür.

Öğretmenler özel eğitim öğrencilerine birinci derecede öğretilmesi gereken değer olarak "sevgi" değerini görmektedirler. Öğretmenlerin "sevgi" değerini neden öğretmek istediklerine bakıldığında; sevgiyi bilen bireyin hayata başarılı olacağı, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabileceği,

dünyayı ve diğer insanları sevebileceği gibi gerekçeler öne sürmüşlerdir. Öğretmenlerin sevgi değeriyle ilgili örnek cevapları şunlardır:

Ö 3 : “Her şeyin başı sevgidir, açmayacağı kapı yoktur. Sevgisiz büyüyen bir çiçek bile solar. Çocuklar için de aynıdır.”

Ö 10 : “Seven birey işini sever, arkadaşını sever, çalışmayı sever, insanı sever. Uyum sağlamayı başarır.”

“Ö 15 : “Çocukların okula başladıklarında alması gereken en önemli eğitim güzel konuşma, saygılı davranış ve sevgi gösterilmesidir. Çünkü ana kuralı sevgi ve saygıdan geçer. Sevmeyi öğrenirlerse çok daha başarılı olurlar diye düşünüyorum.”

“Ö 20 : “Özel eğitim öğrencileri her şeyden önce sevgiyi bilmeli ve hissetmelidir. Sevginin olduğu bir eğitim ortamında her şey yapılabilir.”

Öğretmenler ikinci sırada öğretilmesi gereken değer olarak saygı değerini belirtmişlerdir. Öğretmenlere “saygı” değerini neden öğretmek istedikleri sorulduğunda; saygılı insanların çevresiyle sağlıklı bir ilişki içerisinde olabileceği, büyüklere ve küçüklere nasıl davranması gerektiğini bileceği gibi cevaplar vermişlerdir. Saygı değeri ile ilgili cevaplardan bazıları şunlardır:

Ö 22 : “Sağlıklı ilişkiler kurmak için saygı gereklidir.”

Ö 3 : “Toplumda nasıl davranması gerektiğini bilmeli. Büyüklere ve küçüklere... Onlarla konuşulmalı.”

Ö 17 : “Önce kendinden başlayarak ailesine, arkadaşlarına ve öğretmenlerine nasıl davranması gerektiğini bilmeli.”

Ö 20 : “Davranış eğitimleri sırasında karşısındaki bireylere saygılı olmayı öğrenen bir özel eğitim öğrencisinin topluma karışıp toplumsallaşması daha kolay olmaktadır.”

Ö 14 : Çok eksik olan değerlerinin saygı olduğunu düşünüyorum. Nerede nasıl davranması gerektiğini bilmiyorlar.”

Öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretilmesi gerektiğine inandıkları üçüncü sıradaki değer dürüstlük değeri olduğu tespit edilmiştir. Dürüstlük değerinin neden öğretilmesinin gerekçeleri incelendiğinde; dürüst insanların güvenilir olduğu, dürüstlüğün yaşamı kolaylaştırdığı gibi gerekçeler görülmektedir. Bu konudaki örnek öğretmen cevapları şöyledir:

Ö 1 : “Dürüst olmayan öğrencilere hiçbir konuda güvenilmez.”

Ö 10 : “Dürüst insan hatalarını kabul eder.”

Ö 14 : “Ne olursa olsun her zaman her konuda dürüst olmaları gerekir.”

Ö 21 : “Dürüstlüğün yaşamında en önemli değer olduğunu bilebilirse, yaşamın daha kolay geçeceğini öğrenmelidir.”

Ö 23 : “Önce dürüst olmak öğretilmelidir. Çünkü özel çocuklar farklı alışkanlıklara yönelebilmektedir.”

Tartışma ve Sonuç

Özel eğitim öğrencilerinin topluma uyum sorununu yaşamalarının nedenlerinden bir tanesi onların davranışları olarak görülmektedir. Bireylerin davranışlarına yön veren etkenler içinde bireylerin sahip olduğu değerlerin önemli yeri vardır. Özel eğitim öğrencilerinin değerleri kazanması sürecinde öğretmenlerinde etkilenmektedirler. Bu yüzden öğretmenlerin önem verdikleri değerlerin öğrencilerin hangi değerleri kazanıp benimseyebileceğine ilişkin bir düşünce geliştirilebilir.

Çalışmada öğretmenlerin değer kavramına yönelik algıları incelendiğinde; toplam 23 öğretmenin 13 tanesi değer kavramını bireysel bakış açısıyla değerlendirirken, 10 tanesi toplumsal bakış açısıyla değerlendirmiştir.

Değer kavramını bireysel bakış açısıyla değerlendiren öğretmenler değer kavramı için; bireyin hayatta önem verdiği davranışların kendisi için değerli olduğu, bireyin ne için zamanını harcadığı, kimlere zaman ayırdığı, herhangi bir şeyin birey için ne kadar gerekli olduğu gibi açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamalardan öğretmenlerin kendi iç dünyalarında kendi değerlerini yarattıkları görülebilir. Poyraz (2013:87), değer biçmenin gerçekleştircisi olan kişinin de bir değeri vardır ve kişinin kendini gerçekleştirmesinin kendi değerini yarattığını belirtmiştir.

Toplumsal bakış açısıyla değer kavramını değerlendiren öğretmenler değer kavramının; toplum tarafından oluşturulup ve yine toplumda öğrenildiğini, toplumdaki bireylerin birbirine hoşgörüyle yaklaşmasını, huzur içinde bir arada yaşamasını sağlayan kurallar olduğunu belirtmişlerdir. Açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla katılımcı öğretmenler, okuldaki öğrencilerin huzur içinde yaşamalarını istemektedirler. Kaymakcan & Meydan (2014:133) insanın insana muhtaç olduğunu, bu nedenle diğer insanları sevmek gerektiğine ve onlarla iyi ilişkiler kurmak gerektiğine inanmaktadırlar.

Öğretmenlerin en çok önem verdikleri ilk üç değer arasında “aile birliğine önem verme, adalet ve saygı” değerleri gelmektedir. Öğretmenlerin en çok önemsedikleri aile birliğine önem verme değerinin nedenlerine bakıldığında; eğitimin ailede başladığı, değerlerin bireylere küçük yaşta öğretilebileceği, ailenin en önemli değer olduğu ve ailesine bağlı bir insanın diğer insanların da aynı şekilde düşünebileceği ve bütün değerleri benimseyebileceği gibi nedenleri belirtmişlerdir. Bu nedenler, öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine değerleri kazandırmada zorlandıklarını, öğretmenlere göre; ailelerin de değer eğitiminde önemli olduğunu fakat ailelerin değer eğitimi konusunda yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Bir başka bakış açısıyla, öğretmenlerin özel eğitim öğrencileriyle uzun zaman geçirmeleri ve bunun sonucunda onları kendi çocuklarıyla karşılaştırarak empati yaptıklarında öğretmenler, aile birliğine önem vermenin değerini anlamış olabilirler.

Öğretmenlerin ikinci sırada en çok önem verdikleri değerler “saygı, dürüstlük ve vatanseverlik” olurken, üçüncü sırada “dürüstlük, vatanseverlik, özgürlük ve yardımseverlik” değerlerine önem verdikleri görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin toplamda en çok önem verdikleri değerler “aile birliğine önem verme, adalet ve saygı olurken” en az önem verdikleri değerler ise “dayanışma ve bilimsellik”tir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda bulunan değerlerden “duyarlılık, estetik ve tasarruf” değerleri ise öğretmenlerin önem verdikleri ilk üç değer arasında bulunmamaktadır.

Öğretmenlerin en çok önem verdikleri değerlerden ikinci sırada “adalet” değeri gelmektedir. Sınıfın da küçük bir toplum olduğu ve öğretmenlerin aynı zamanda sınıf yönetiminden sorumlu bir yönetici olduğu düşünüldüğünde öğretmenlerin adaleti, toplum düzenini sağlayan en önemli değer olarak kabul etmelerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Saygılı olmanın insanları birbirine yakınlştırması ve bağlaması, kalp kırıklıklarını önlemesi, toplumda insanlar arasındaki ilişkileri olumlu etkilemesi gibi özellikleri nedeniyle öğretmenler en çok önem verdikleri değerlerden üçüncü sırada “saygı” değerini göstermiş olabilirler.

Öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri değerler arasında en çok tercih edilen ilk üç değer “sevgi”, “bağımsızlık” ve “dürüstlük” değerleri olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan 23 öğretmenden 14 tanesi “sevgi” değerinin özel eğitim öğrencilerine birinci sırada öğretilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Öğretmenlerin “sevgi” değerini neden öğretmek istediklerine bakıldığında; sevgiyi bilen bireyin hayata başarılı olacağı, diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabileceği, dünyayı ve diğer insanları sevebileceği gibi gerekçeler öne sürmüşlerdir. Bu

cevaplar ve “sevgi” değerine ait frekans sayısı (toplamda 69 frekansın 19 tanesi) sayısı öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine sevgi içerisinde yaklaştıklarını göstermektedir.

Eğitim ortamlarında sevgi olmazsa olmaz koşuldur. Yapılan gözlemlere ve araştırmaya göre, sevginin işe koşulduğu eğitim ortamlarında öğrencilerin daha başarılı olduğu söylenebilir (Silberman, 1981: 12, 48; Sorokin, 1967: 5, 12; Buscaglia, 1985: 46, 47; Sönmez, 1986, 18, 24; Yörükoğlu, 1986: 137, 146’ dan akt. Sönmez, 2003:41). Özel eğitim öğrencileri de özel durumlarından dolayı sevgiye diğer bireylerden daha fazla ihtiyaç duyarlar. Onların bu durumunu en iyi anlayan ve bilen öğretmenleri, bu yüzden onlara öğretilmesi gereken en önemli değer “sevgi” değeri olduğuna inanmaktadırlar.

Öğretmenler ikinci sırada en çok öğretilmesi gereken değer olarak “saygı” değerini görürken üçüncü sırada “yardımseverlik, saygı” değerlerinin öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Toplamda ise “sevgi”, “saygı”, “yardımseverlik” ve “dürüstlük” değerleri olduğu görülmektedir.

Öğretmenler ikinci sırada öğretilmesi gereken değer olarak saygı değerini belirtmişlerdir. Öğretmenlere “saygı” değerini neden öğretmek istedikleri sorulduğunda; saygılı insanların çevresiyle sağlıklı bir ilişki içerisinde olabileceği, büyüklerle ve küçüklerle nasıl davranması gerektiğini bileceği gibi cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplardan da anlaşılacağı gibi özel eğitim öğrencilerinin çevrelerindeki bireylerle yaşadıkları uyum sorunu saygı noksanlığından kaynaklanmaktadır. Mutlu ve sağlıklı ilişkileri kurabilmek için saygı ön koşuldur. Saygı, insanlara yalnızca insan oldukları için değer vermektir, önemsemektir, ilgi göstermektir (Egan, 1975; Ersever, 2003; Can, 1998; Patterson, 1985’den akt. Yüksel Şahin, 2010:37). Bu sebeple öğretmenler, öğrencilere “saygı” değerinin öğretilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretilmesi gerektiğine inandıkları üçüncü sıradaki değer dürüstlük değeri olduğu tespit edilmiştir. Dürüstlük değerinin neden öğretilmesinin gerekçeleri incelendiğinde; dürüst insanların güvenilir olduğu, dürüstlüğün yaşamı kolaylaştırdığı gibi gerekçeler görülmektedir.

Sağlam ve nitelikli bir toplumun oluşması bireylerin birbirlerine duydukları güven duygusuyla ilgili bir durumdur. Toplum içerisinde güven duygusunun oluşturulabilmesi de büyük ölçüde o toplum içerisinde yaşayan bireylerin dürüstlüklerine bağlıdır. Bu da dürüstlük değerinin bireye öğretilmesi gerekliliğini ortaya koyar (Güven, 2014:96). Değer hiyerarşisi alanında yapılan çalışmalarda (Whitney, 1986; Prencipe&Helwig 2002; Çalışkur, 2010; Balcı & Yanpar Yelken, 2013; Karatekin, Gençtürk & Kılıçoğlu 2013; Özen 2015’den akt. Külünkoğlu, 2018:7) dürüstlük değerinin en önemli değerlerden birisi olduğu tespit edilmiştir.

Bununla birlikte öğretmenlerin en çok önem verdikleri değer olan “aile birliğine önem verme” değerinin, öğretmenlerin özel eğitim öğrencilerine öğretilmesi gereken değerler içinde en az öğretilmesi gereken değer olarak belirtilmesi dikkat çekici bir bulgudur. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda bulunan değerlerden “duyarlılık, estetik, çalışkanlık, tasarruf, adalet, barış ve bilimsellik” değerlerini ise özel eğitim öğrencilerine öğretmek istedikleri ilk üç değer olarak sıralamadıkları görülmüştür.

Çalışmanın sonucuna göre; özel eğitim öğrencilerine, özel eğitim okullarında değer eğitimi uygulamaları yoluyla başta sevgi, saygı, dürüstlük, aile birliğine önem verme, yardımseverlik, sorumluluk gibi değerler öğretilmelidir. Bu değerlere sahip olmanın, özel eğitim öğrencilerinin topluma uyum sağlamasında kolaylık sağlayacağı bilinci, öğretmenlere ve ailelere benimsetilmelidir.

Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde öğretmenin görevi yalnızca sınıfın fiziksel koşullarını düzenlemek değil aynı zamanda kullandığı öğretim yöntemlerinde de düzenlemeler yapmaktır (Akçamete, 2016:53). Bu öğretim yöntemlerinden en önemlisi model alma yoluyla öğrenmedir. Öğretmenler öncelikle öğretmek istedikleri olumlu davranışları sınıf içinde kendileri yapmalıdır.

Dünyanın farklı ülkelerinde olduğu gibi (Mastropieri & Scruggs, 2016:34) öğrencilerin sosyal başarısını artıracak ve başarısızlıklarını azaltacak davranışlar öğretilmeli. Arkadaşlarla iyi geçinme, nazik kelimeler kullanma (“lütfen”, “teşekkür ederim”, “özür dilerim” gibi) şeklinde sosyal beceri etkinlikleri yapılmalı. Öğrenilen sosyal becerinin uygulanması için gerçek yaşam uygulamaları verilmeli. Sınıflarda uygulamalı davranış analizi yapılmalıdır. Uygulamalı davranış analizinde uygun olmayan davranışlarını önlemek, öğrencilerde meydana gelen davranış değişikliklerinin kalıcılığını sağlamak amaçlanmaktadır (Batu & Kırcaali İftar, 2016:48).

Özel eğitim öğretmenlerinin etkililiği konusunda daha fazla araştırmalar yapılmalıdır. Çünkü araştırmaların sınırlı kaldığı görülmektedir (Akçamete, 2018:53).

Çalışma sadece öğretmenlerle sınırlı kalmıştır. Başka araştırmalar da özel eğitim öğrencilerinin ailelerinin değer hiyerarşisini tespit etmeye yönelik yapılabilir. Çünkü öğrencilerin davranışlarını şekillendirmede etkili olan değerlerin öğrencilere kazandırılmasında aileler de en az öğretmenler kadar etkilidir.

Kaynakça

- Akçamete, G. (2018). Özel gereksinimi olan bireyler. Şahbaz, Ü. (Ed.), *Özel Eğitim ve Kaynaştırma* (s.2-32). Anı Yayıncılık.
- Akçamete, G. (2016). *Özel eğitim*. Kök Yayıncılık.
- Batu, S. & Kırcaali İ. G. (2016). *Kaynaştırma*. Kök Yayıncılık.
- Çalışkur, A. (2010). *Psikolojide değerler ve gençlik*. Papatya Yayıncılık.
- Güleryüz, Ş.O. (2009). Kaynaştırma eğitimine devam eden engelli öğrencilerin akranları ile ilişkilerinde karşılaştıkları sorunların değerlendirilmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürkan, U. (2007). Eğitimin psikolojik temelleri. Nevin Saylan (Ed.), *Eğitim Bilimine Giriş* (ss, 107-135). Anı Yayıncılık.
- Güven, A.Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Palet Yayıncılık.
- Kaya, Ö. (2014). Özel eğitimde roller ve sorumluluklar. Sezgin Vuran (Ed.), *Özel Eğitim* (ss, 31-57). Maya Akademi Yayıncılık.
- Kaymakcan, R. & Meydan, H. (2014). *Ahlak ve değerler eğitimi*. Dem Yayıncılık.
- Külünkoğlu, T. (2018). Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde uygulanan değer eğitiminin öğrencilerin dürüstlük değerini kazanma düzeyine etkisi. [Yayımlanmamış doktora tezi] Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mastropieri, M. A. & Scruggs, T.E. (2016). *Kaynaştırma sınıfı*, (M. Şahin ve T. Altun, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Metin, N. (2018). *Özel gereksinimli çocuklar*. Anı Yayıncılık.
- Özekes, M. (2015). *Özel eğitim programları aileler ve eğitimciler için el kitabı*. Anı Yayıncılık.
- Özgür, İ. (2017). *Özel eğitim*. (6. baskı). Karahan Yayıncılık.
- Poyraz, H. (2013). Değerlerin kuruluşu ve yapısı. R. Kaymakcan, H. Hökelekli, Z. Arslan, M. Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi* (ss.81-88). Dem yayıncılık.

- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Ş. Çınkır ve N. Demirkasımoğlu, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sola Özgüç, C. (2019). Zihin Engelliler Öğretmeni Adaylarının Rehberlik Araştırma Merkezinde Gerçekleştirdikleri Uygulamaya İlişkin Deneyimleri, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20 (4), 763-789.
[https://DOI: 10.21565/ozelegitimdergisi.512951](https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.512951)
- Sönmez, V. & Alacapınar, F.G. (2016). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*, (4. baskı). Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1994). *Öğretmen el kitabı*. (7.basım). Pegem Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2003). *Sevgi eğitimi* (6. baskı). Anı yayıncılık.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2015). *Değerler eğitimi*, (3. baskı). Pegem A Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel Şahin, F. (2010). İletişim becerilerine genel bir bakış. Alim Kaya, (Ed.). *Kişiler Arası İlişkiler ve Etkili İletişim* (ss:35-68). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yüksel, H. & Tanrıverdi, A. (2019). Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Yaşadıkları Sosyal Sorunlar ve Baş Etme Yolları *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20 (3). 553-559. <http://dx.doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.493089>
- Resmi Gazete, (2018, 7 temmuz). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*.
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeliği_07072018